

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

יחידת לימוד משלימה ל-2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) — (33x1) — 33 נקודות
פרק שני — יצירות של עגנון, דרמה מתורגמת, רומאן מתורגם — (33x1) — 33 נקודות
פרק שלישי — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה-20) — (17x2) — 34 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה שתי רשימות:
א. רשימת היצירות שנלמדו ביחידה הבסיסית.
ב. רשימת היצירות שנלמדו ביחידה זו.
(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (33 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. לפניך מעשה החכמים "דמה בן נתינה". קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
 - 1 רבי אבהו בשם רבי יוחנן: שאלו את רבי אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: ולי אתם שואלין?! לכו שאלו לדמה בן נתינה. דמה בן נתינה פטרבולי היה. פעם אחת הייתה אמו מסטרתו לפני בולי (מועצת העיר) שלו, ונפל הקורדקן שלה מידה, והושיט לה, שלא תצטער.
 - 5 אמר רבי חזקיה: הגוי – אשקלוגי היה, פטרבולי היה, ואבן שישב עליה אביו, לא ישב עליה מימיו. וכיוון שמת, עשה אותה יראה (עבודה זרה) שלו. פעם אחת אבדה ישפה של בנימין, אמרו: מי הוא שיש לו טובה שכמותה? אמרו: יש לדמה בן נתינה.
 - 10 הלכו אצלו ופסק להם עמו במאה דינרים. עלה, רצה להביא להם, מצא את אביו ישן. ויש אומרים: מפתח התיבה היה נתון באצבעו של אביו. ויש אומרים: רגלו הייתה פשוטה על התיבה. ירד אצלם, אמר להם: לא יכולתי להביאה לכם.
 - 15 אמרו: אולי הוא רוצה יותר מעות, העלוהו למאיתים, העלוהו לאלף. כיוון שניעור אביו משנתו, עלה והביאה להם. רצו להביא לו כמו שפסקו לו באחרונה, ולא קיבל עליו.
 - אמר: מה, מוכר אני לכם את כיבוד אבותיי במעות? איני נהנה מכיבוד אבותיי כלום. מה פרע לו הקב"ה שכר?
 - 20 אמר רבי יוסי בי רבי בון: בו בלילה ילדה פרתו פרה אדומה, ושקלו לו כל ישראל משקלה זהב, ושקלוהו (ולקחוהו).
 - אמר רבי שבתי: כתיב (איוב לו, כג) "ומשפט ורוב צדקה לא יענה", אין הקב"ה משהה מתן שכרן של עושי מצוות בגויים.

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

- א. היחס של החכמים לדמה בן נתינה מורכב מהערכה מצד אחד ומביקורת מצד אחר. הסבר קביעה זו. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות (משורות 1-21) – דוגמה אחת להערכה ודוגמה אחת לביקורת. (22 נקודות)
- ב. מעשה החכמים מסתיים בדברי רבי שבת: " 'משפט ורוב צדקה לא יענה', אין הקב"ה משהה מתן שכרן של עושי מצוות בגויים". הסבר את היחס של הקב"ה לדמה בן נתינה על פי דברים אלה. (11 נקודות)

סיפור קצר

2. א. בחר בשני סיפורים קצרים שלמדת, והסבר אם הדמות המרכזית בכל סיפור עוברת במהלך העלילה שינוי משמעותי, או שהיא מקובעת (אינה משתנה) בתכונותיה ובהתנהגותה לאורך הסיפור. הדגם את דבריך. (20 נקודות)
- ב. בחר באמצעי אמנותי אחד (כמו מוטיבים, סמלים, חלומות) מכל אחד מהסיפורים שכתבת עליהם בסעיף א, והסבר כיצד הוא מעצב את השינוי או היעדר השינוי של הדמות המרכזית בכל סיפור (תוכל לכתוב על אותו אמצעי אמנותי בשני הסיפורים). (13 נקודות)
3. נקודת מפנה, שיא, סיבוך, התרה, פואנטה הם מאפיינים מבניים של הסיפור הקצר. תאר כיצד שניים ממאפיינים אלה באים לידי ביטוי בשני סיפורים קצרים שלמדת (שני מאפיינים לכל סיפור – תוכל לכתוב על אותם מאפיינים בשני הסיפורים).

פרק שני – יצירות של עגנון, דרמה מתורגמת, רומאן מתורגם (33 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-12.

יצירות של עגנון

4. סיפור פשוט

א. הקטע שלפניך לקוח מתחילת הרומאן "סיפור פשוט". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.
שכבה בלומה בבית קרוביה. עייפות שהייתה בה הביאה עליה את השינה [...] כשננערה [...] ביקשה לזכור מה עורר רוחה כל הלילה. נזכרה שראתה עצמה בחלומה יושבת ברחובה של עיר בעגלה, נתביישה מעצמה לישוב ברשות הרבים וירדה, כיוון שירדה קפצו הסוסים והתחילו רצים, עמדה בפישוט ידיים וציפתה שיבוא בעל העגלה עד שלא ירמסו הסוסים לעוברי דרכים, המתינה ולא בא. הרגישה שפורענות מתרגשת ובאה, כבשה עיניה בידיה שלא לראות בפורענות.

החלום המתואר בקטע זה משקף את מצבה הנפשי של בלומה, ויש בו רמזים מטרימים בנוגע להמשך עלילת הרומאן.

הסבר והדגם את שני החלקים של קביעה זו. (15 נקודות)

ב. בחר בשני חלומות (או חלומות בהקיץ) של הירשל, והסבר את התרומה של כל אחד מהם להבנת עולמו הפנימי. (18 נקודות)

5. שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו

בקטע שלפניך מובאים דברי המספר בפסקת הסיום של "שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו". קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

במעשה זה לא נתכוונתי לא לספר מופת של איש מופת ולא לספר קנאתו של ר' משה פנחס, אלא סיפרתי מעשיהם של שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו לפני שניים שלושה דורות בזמן שהייתה התורה תפארתם של ישראל וכל ישראל היו הולכים בדרכי התורה, שהיא חדות ה' מעוזנו עד ביאת הגואל ועד בכלל, לכשנזכה לשמוע תורת ה' מפי משיח צדקנו כשישב וילמוד תורה עם כל ישראל שלמדו תורה מאהבה.

בדברים אלה המספר נוקט לשון אירונית.

הסבר את האירוניה שבדברי המספר, והבא מהנובלה שתי דוגמאות המעידות שדברים אלה

נאמרו באירוניה.

/המשך בעמוד 5/

6. בדמי ימיה

בנובלה "בדמי ימיה" משובצות בעלילה המרכזית עלילות משנה. תאר אחת מעלילות המשנה האלה, והסבר את תרומתה להבנת העלילה המרכזית.

דרמה מתורגמת

7. אנטיגונה / סופוקלס

הסבר והדגם שלושה מיסודות הטרגדיה, על פי המחזה אנטיגונה.

8. מקבת / ויליאם שקספיר

בתמונה הראשונה במחזה "מקבת" המכשפות אומרות: "טוב הוא רע ורע ייטב". הסבר כיצד אמירה זו באה לידי ביטוי בעלילת המחזה. בסס את דבריך על שלוש דוגמאות מהמחזה.

9. בית בובות / הנריק איבסן

א. לפניך הוראות הבימוי הפותחות את המערכה השנייה של המחזה "בית בובות". קרא אותן, וענה על השאלה שאחריהן.

אותו חדר. ליד הפסנתר ניצב האשוח של חג המולד, עירום מקישוטים, כשבדלי נרות כבויים על ענפיו; מעילה וכובעה של נורה מונחים על הספה. נורה לבדה, מתהלכת בחדר הלך ושוב ללא מנוחה. בסופו של דבר, עוצרת ליד הספה ונוטלת את מעילה.

הסבר כיצד שניים מן הפרטים שבהוראות הבימוי רומזים על התהליך שתעבור המשפחה בהמשך עלילת המחזה. (20 נקודות)

ב. בחר מן המחזה באביזר (שלא נזכר בקטע שלעיל) שיש לו משמעות סמלית, תאר אותו, והסבר את משמעותו במחזה. (13 נקודות)

10. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

המערכה הראשונה של המחזה "ביקור הגברת הזקנה" מסתיימת באמירה של קליר: "אני אחכה". המערכה השנייה במחזה מסתיימת באמירה של איל: "אני אבוד!"

א. הסבר את הקשר בין האמירה של קליר לאמירה של איל. (13 נקודות)

ב. כיצד כל אחת מאמירות אלה משקפת את דמות האומר אותה ואת קורותיו במחזה? הסבר והדגם את דבריך.

(20 נקודות)

11. ביבר הזכוכית / טנסי ויליאמס

בקטע שלפניך מובא דיאלוג בין אמנדה ללורה.

קרא את הקטע, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אמנדה: נערות שלא נוצרו לקריירה של עסקים מתחתנות כמעט תמיד עם איזה בחור נחמד,

גברתי הצעירה, זהו בדיוק מה שאת תעשי!

לורה: אבל, אמא -

אמנדה: כן?

לורה: אני - בעלת מום!

אמנדה: שטויות, לורה! אמרתי לך, אף פעם, אף פעם לא להשתמש בביטוי הזה. חוץ מזה את

לא בעלת מום. יש לך פשוט איזה ליקוי קטן - שבקושי אפשר להבחין בו בכלל! כשיש לאדם

מסוים חיסרון פעוט כמו זה, הוא מפתח לו תכונות אחרות המכסות עליו, כמו קסם אישי,

עליצות, ו- קסם אישי! זה כל מה שאת צריכה לעשות. זה משהו שהיה לאבא שלך בכמויות

עצומות - קסם אישי!

א. על פי קטע זה, הסבר את ההבדלים בין תפיסת המציאות של אמנדה לבין תפיסת

המציאות של לורה. (15 נקודות)

ב. הבא מן המחזה שתי דוגמאות נוספות לתפיסת המציאות של אמנדה ושל לורה

(דוגמה אחת לכל דמות), והסבר אותן. (18 נקודות)

רומאן מתורגם

12. א. רגשות חזקים כמו אהבה, שנאה, קנאה ונקמה מניעים את העלילה של רומאנים רבים.

הסבר קביעה זו. בסס את תשובתך על שני אירועים מן הרומאן המתורגם שלמדת.

(20 נקודות)

ב. בחר במוטיב או בסמל מהרומאן המתורגם שלמדת, והסבר כיצד הוא משקף את הרגשות

שכתבת עליהם בסעיף א. (13 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה־20)

(34 נקודות)

ענה על שתי שאלות: על שאלה אחת מפיוט ושירת ימי הביניים (שאלות 13-14)

ועל שאלה אחת מהשירה העברית במאה ה־20 (שאלות 15-18).

(לכל שאלה — 17 נקודות; סה"כ — 34 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 13-14.

פיוט ושירת ימי הביניים

13. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כי אשמרה שבת / ר' אברהם אבן עזרא

כי אשמרה שבת אל ישמרני,	רשם בדת האל חק אל־סגניו,
אות היא לעולמי עד בינו וביני.	בו לערד לחם פנים לפניו,
	גם־בו להתענות על פי גבוניו
אסור מצא חפץ מעשות דרכים,	אסור לבד מיום כפור עוני.
גם מלדבר בו דברי צרכים,	הוא יום מכבד הוא יום תענוגים
דברי סחרה אף דברי מלכים,	לחם ויין טוב בשר ודגים.
אהגה בתורת אל ותחכמיני.	מתאבלים בו הם אחר נסוגים,
	כי יום שמחות הוא וישמחני.
בו אמצאה תמיד נפש לנפשי,	מחל מלאכה בו סופו להכרית,
הנה לדור ראשון נתן קדושי	על־כן אכבס־בו לבי כבדית,
מופת בתת לחם משנה בששי,	אתפללה אל־אל ערבית ושמחית,
קכה בכל־ששי יכפיל מזוני.	מוסף וגם מנחה הוא יעניני.

הסבר מהי מערכת היחסים בין האדם לאלוקים, על פי הפיוט "כי אשמרה שבת". בסס את

דברך על שלוש דוגמאות מן הפיוט.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יום צר ומצוק / שמואל הנגיד

יום צר ומצוק אני זוכר בשורתך – / טוב את, וצדק במו פיה ובלבבה!
אזכר בשורה אשר היא לי לנחם בבוא / צרה ואוחיל לישעך ושגובהך:
תשלח לעבדך – והוא שוכב בערשו והוא / נער – שרפים לבשרני ברב טובך.
ישבו לנגדי ומיכאל אזי שח בכה / "אמר יי אשר יריב לך ריבה:
כי תעבר יום במי צרה – אני אתך, / לא ישטפוה נהרות יום קרב אויבך.
גם גבריאֵל חברו בשרני אשר / שמע במרכבתך עלי ובסביבה:
"כי תלכה לך במו אש, לא תכזה לך – / אמר ללהב ולא יבער לעולם בך".
זאת הבשורה אשר אתמך כחרב ביד, / אראה חרבות – ואשען עלי חרבך!

פרש את הבית האחרון בשיר, והסבר את הקשר בינו לבין הבתים שלפניו.

בתשובתך ציין שתיים מדרכי העיצוב שבבית זה, והדגם אותן.

/המשך בעמוד 9/

שים לב: המשך הבחינה בעמוד 10.

השירה העברית במאה ה-20

ענה על אחת מהשאלות 15-18.

ארץ-ישראל וירושלים

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

גלות / בלפור חקק

סְבִי הֵינִי לוֹ בְּגִדֵי כְהֻנָּה שְׁקוּפִים
וְרִקְמָה לוֹ אִמּוֹ בְּדֶשׁ הַפְתָּנֹת
הַתְּכָלָה פָּסִי זָהָב יָפִים.
וְחִקְקָה לוֹ אֶת שְׁמוֹ בְּעֵנָג
בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אוֹר מְזָקָה.
סָבָא שְׁלִי, מוֹרֵד בֶּן רַפְּאֵל חִקְקָה.

וְעָלָה סְבִי כְּאַבְרָהָם מֵאוֹר
מֵאוֹתָהּ אֶרֶץ עַל פִּי אוֹתוֹ דְּבוֹר.
עָלָה עָלָה אֶל אוֹתָהּ אֲדָמַת מוֹלָדָת.
וְלֹא הָיְתָה
לוֹ עוֹד הַפְתָּנֹת הַנְּחֻמָּדָת.
וְאַבְדָּה לוֹ שְׁרָרָתוֹ
וְאַבֵּל נָגַהּ פָּנָיו
וְנִשְׁחַת הַכֶּסֶף
וְנִשְׁחַט הַזָּהָב.
וּבִשְׁנוֹקִים רַכַּל סְבִי מְכַר אֶת אוֹצְרוֹתָיו
בְּגָדִים בָּלִים, מְרַפֵּלֶת אֶכְזָב
לְשׁוֹנוֹ כְּבִדָּה, נִבְיָא נִעְזָב.

סָבָא שְׁלִי מְלֶךְ עֲצוּב.
נולֵד בְּבִגְדֵי מָשִׁי וְרִקְמָה בְּגִדֵי חֲמוּדוֹת.
וּכְאֲשֶׁר גָּלָה אֶל אֶרֶץ
נִשְׁחַתוּ בְּגָדָיו נִשְׁחַת הָזֶדֶד.
רַק בְּמוֹתוֹ הִלְבִּישׁוּהוּ תְּכָרִיךְ פַּעֲטוֹת
טְלִית שְׁקֵבֵל מֵאֲבִיו טְלִית יְרֵשָׁה
חִקְוָקָה תְּכַלֵּת אוֹתִיּוֹת שֶׁל קִדְשָׁה.

וּלְאַרְכֵי הַטְלִית דְּמִיתִי לְרֵאוֹת
פָּסִי זָהָב יָפִים. אוֹר מְזָקָה.
סָבָא שְׁלִי. מוֹרֵד בֶּן רַפְּאֵל חִקְקָה.

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

- א. בשיר זה נזכרת דמות מקראית. מי היא הדמות?
השווה בין הדמות המקראית לבין הסב, והסבר מה אפשר ללמוד מהשוואה זו על גורלו של הסב. (12 נקודות)
- ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "ארץ-ישראל וירושלים", והסבר כיצד מצטיירת ארץ-ישראל ו/או ירושלים בשיר שבחרת. (5 נקודות)

ארספואטיקה

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

עוד חוזר הנגון / נתן אלתרמן

עוד חוזר הנגון שזנחת לשוא
והדרך עודנה נפקחת לארץ
וענן בשמי ואילן בגשמי
מצפים עוד לה, עובר-ארח.

והרוח תקום ובטיסת נדודות
יעברו הברקים מעליה
וכבשה ואילת תהיינה עדות
שלטפת אותן והוספת לקת – –

– – שידיה ריקות ועירך רחוקה
ולא פעם סגדת אפים
לחרשה ירקה ואשה בצחוקה
וצמרת גשומת עפעפים.

- א. בחר מן השיר שני ציורי לשון (מטפורה, האנשה, סמל), והסבר כיצד מעצב כל אחד מהם את הרעיון המרכזי בשיר. (12 נקודות)
- ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא "ארספואטיקה", והסבר את תרומתו להבנת הרעיון המרכזי בשיר שבחרת. (5 נקודות)

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שירי סוף הדרך / לאה גולדברג

א

הדרך יפה עד מאד – אמר הנער.

הדרך קשה עד מאד – אמר העלם.

הדרך ארכה עד מאד – אמר הנגר.

ישב הנקן לנחם בצד הדרך.

צובעה השקיעה שיבתו בפז ואדם,

הדשא מבהיק לרגליו בטל-הערב,

צפור אחרונה של יום מעליו מזמרת:

– התזכר מה יפתה, מה קשתה, מה ארכה הדרך?

ב

אמרת: יום רודף יום ולילה – לילה.

תנה ימים באים, – בלבך אמרת.

ותראה ערבים ונקרים פוקדים חלונך,

ותאמר: הלא אין חדש תחת השמש.

והנה אתה בא בימים, זקנת ושבת,

וימיה ספורים ויקר מיננם שבצתים,

ותדע: כל יום אחרון תחת השמש,

ותדע: חדש כל יום תחת השמש.

ג

למדני, אלהי, ברך והתפלל

על סוד עלה קמל, על גנה פרי בשל,

על תחרות הזאת: לראות, לחוש, לנשם,

לדעת, ליחל, להקשל.

למד את שפתותי ברכה ושיר הלל

בהתחדש ומנף עם בקר ועם ליל,

לבד יהיה יומי היום כתמול שלשום,

לבד יהיה עלי יומי הרגל.

(שים לב: השאלה בעמוד הבא.)

השיר השני (שיר ב) מסתיים בשורות:

"וַתֵּדַע: כָּל יוֹם אַחֲרוֹן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ,

וַתֵּדַע: חֹדֶשׁ כָּל יוֹם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ".

הסבר על פי שורות אלה את השינויים שחלו בהשקפת העולם של הדובר.

בתשובתך כתוב גם על הסיבה לשינויים אלה.

זוגיות ואהבה

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

פגִישה, חצי פגִישה / רחל

פגִישה, חצי פגִישה, מִכָּט אֶחָד מִהִיר,

קִטְעֵי נִיבִים סְתוּמִים — זֶה דִּי...

וְשׁוֹב הַצִּיף הַכֹּל, וְשׁוֹב הַכֹּל הַסָּעִיר

מִשְׁכָּב הָאֵשׁ וְהַדֹּי.

אף סֶכֶר שְׂכָחָה — בְּנִיתִי לִי מִגֵּן —

הִנֵּה הִיא כְּלֹא הִיא.

וְעַל בְּרָכִי אֶכְרַע עַל שְׂפַת אָגַם סוֹאֵן

לְשִׁתּוֹת מִמֶּנּוּ לְרוּיָה!

א. הסבר את התהליך הנפשי שעוברת הדוברת בשיר. בתשובתך ציין גם שתי דרכי עיצוב

בשיר המבטאות תהליך זה, והדגם אותן. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "זוגיות ואהבה", ותאר את מערכת היחסים בשיר שבחרת.

(5 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך